

Prva knjiga novega italijanskega državlanskega zakonika.

Dr. Josip Agneletto.

S kr. odlokom 12. decembra 1938 je kralj in cesar Viktor Emanuel odobril na predlog ministra-čuvarja državnih pečatov Solmija prvo knjigo novega italijanskega državlanskega zakonika, ki je stopil v moč 1. julija 1939 namesto prve knjige sedanjega zakonika iz leta 1865.

Minister Solmi je zaključil svoje poročilo na kralja z besedami: „Nov zakon, na katerega Vas prosim, da stavite svoj visoki podpis, predstavlja drugi temeljni kamen zakonodajnega dela, ki ga vrši fašistična vlada dosledno, skrbno in vztrajno, zato da bo mogla Italija z večjo sigurnostjo hoditi po poteh imperija, ki so ji začrtane od njenega slavnega poslanstva.“

Za razumevanje vodilnih misli, na katere se opira nova fašistična zakonodaja, ne bi bilo odveč, poznati ideologijo fašistične države, kakor jo je zamislil, kakor jo pojmuje in kakor jo hoče sam Benito Mussolini; kot predgovor k statutu narodne fašistične stranke, ki je bil odobren s kr. dekretom 28. aprila 1939 št. 513, je napisal Mussolini v osnovnih potezah politično in socialno doktrino fašizma in je dejal o fašistični državi: — Glavni temelj fašistične doktrine je zamisel o državi, o njenem bistvu, njenih nalogah in njenem končnem namenu. Za fašizem je država absolut, nasproti kateremu so poedinci in skupina relativ. Poedince in skupine je „možno zamišljati“ le, kolikor spadajo v okvir države. Liberalna država ne vravnava materialnega in duhovnega razigravanja in razvoja skupin, ampak se omejuje na registracijo rezultatov; fašistična država pa ima svojo posebno zavest, svojo posebno voljo; zato se imenuje „etična“ država. Fašizmu ni država nočni čuvaj, ki se briga samo za osebno varnost državljanov; ravno tako ni organizacija v zgolj materialne svrhe, ki naj bi zajamčila

¹ Novi kazenski zakon in novi zakon o kazenskem postopanju sta stopila v moč 1. julija 1931.

neko blagostanje in neko relativno miroljubno sožitje, za kar bi bil nazadnje dovolj tudi kak upravni svet; ona ni niti tvorba gole politike, ki bi bila brez stikov z materialno in kompleksno življenjsko stvarnostjo poedincev in narodov. Država, kakor jo fašizem pojmuje in uresničuje, je duhovna in moralna tvorba, ker konkretizira in uresničuje politično, pravno in gospodarsko organizacijo nacije. In taka organizacija je v svojem postanku in razvoju izraz duha. Država jamči za notranjo in zunanjo varnost, ali ona je tudi čuvar in prenašalec narodovega duha iz roda v rod, kakor je bil v vekovih izoblikovan po jeziku, po šegah in navadah in po svoji veri. Država ni le sedanost, ampak je tudi preteklost in zlasti bodočnost. Država, katera živi preko kratkih mej individualnega življenja, predstavlja imanentno (prirojeno) zavest nacije. Liki, v katerih se države odražavajo, se spreminjajo, neobhodna potreba po državi pa ostane. Država vzgaja državljane k naravnim krepostim, jim vceplja zavest njih poslanstva, jih vzpodbuja k skupnosti; spravlja v skladnost s pravico njih koristi, ki posreduje miselne pridobitve na polju znanosti, umetnosti, prava in človeške solidarnosti; dviga človeka od elementarnega življenja divjih plemen k najvišjemu izrazu človeške moči, ki se odraža v imperiju; ona izroča vekovom imena mož, ki so padli za njeno nedotakljivost ali zato, ker so se odzvali njenim zakonom; ona stavlja bodočim rodovom, ki bodo prišli, za vzgled vojvode, ki so razširili njeno ozemlje, in genije, ki so ga razsvetlili s svojo slavo. Fašistična država je volja moči in oblasti (imperija). Rimljanska tradicija je tu istovetna z zamisljivo moči. V fašistični doktrini ni imperij samo teritorialni ali vojaški ali merkantilni pojem, ampak tudi duhovni in moralni pojem. Mogoče je namreč zamišljati si imperij, to je nacijo, ki naravnost ali posredno vodi druge narode, ne da bi si bila priborila niti kvadratnega kilometra zemlje. Za fašizem je stremljenje po imperiju, to je po ekspanzivnosti nacije, izžarevanje vitalnosti; njegov kontrast, to je politika odrekanja, je znak propadanja: narodi, ki se prebujajo in vstajajo, so imperialistični, narodi, ki izumirajo, so odpovedniki. Ko klone državna misel in ko prevladajo razkrajajoča in sredobežna stremjenja poedincev ali skupin, tedaj se bližajo tudi državne tvorbe narodov k zatonu.

Tako je zamišljena fašistična država.

In ker bi morali biti zakoni verno zrcalo države, zlasti ko urejajo na civilnem polju sožitje državljanov in posegajo v najglobokejše skrivnosti človekovega dejanja in ne-

hanja, od rojstva tja do smrti, oglejmo si določbe o osebah in rodbinskem pravu v fašistični zakonodaji.

Namen teh vrst je seznaniti jugoslovanske pravnike z novimi pravnimi določbami, ki so bile sankcionirane z novim zakonom, ne le ker gre za civilni zakonik korporativno ustrojene države, ampak tudi za zakon, ki je plod nove dobe in nove ideologije, ki stoji v diametralnem nasprotju z nekaterimi osnovnimi idejami Napoleonovega kodeksa, na katerega se je naslanjal drž. zakonik iz leta 1865. Dočim je bila zamišljena Napoleonova zakonodaja na individualističnih principih gospodarsko neomejene prostosti poedincev v skladu s pridobitvami francoske revolucije, kolikor ni recipirala rezultatov rimskega in občega prava, podreja v fašistični zakonodaji stremljenje po socialni solidarnosti interese poedincev prevladujočemu interesu skupine, to je nacionalne države. Ta osredotočuje in potencira politično, juridično in gospodarsko organizacijo cele nacije.

Zato ne varuje nova zakonodaja predvsem individua, ampak vedno in povsod višje in trajne interese narodne skupnosti, ki gredo preko kratkega življenja poedinca. Tako tudi prva knjiga novega državljskega zakona o osebah in rodbinskem pravu.

I.

Splošne določbe o uporabi zakonov.

Novi zakon obsega v prvih 21 členih splošne določbe o uporabi zakonov. Njim sledi prva knjiga drž. zakonika: **O o s e b a h**. Pri vsej prikrojitvi tega zakona novemu duhu in novemu pojmovanju pravic in dolžnosti, je zakonodavec splošno ohranil tehnično strukturo in tudi besedilo starega civilnega zakonika, ki se je delil v tri knjige: O osebah, o stvareh, o lastnini in njenih spremembah in o pridobitvi in prenosu lastnine in drugih pravic na stvareh.

Splošne določbe in one o uporabi zakonov so ostale bistveno nespremenjene. So to določbe o iretroaktivnosti zakonov (čl. 2), o neraztegljivosti kazenskih in izjemnih zakonov na primer in čas, ki niso v njih izrečno določeni (čl. 4), o preklicu zakonov le s poznejšimi zakoni (čl. 5).

Na novo je formulirana določba o inozemcih (čl. 6), ki določa: „Inozemec uživa iste civilne pravice kot državljan pri dani reciprociteti, ako specialni zakoni drugače ne določajo. Ta določba velja tudi za inozemske juristične osebe.“

Enakopravnost tedaj ni absolutna, kakor se je domnevalo na podlagi čl. 5 starega civ. zakonika iz 1865.

Ostala je nespremenjena določba čl. 6, sedaj čl. 7: „Stan in pravna sposobnost oseb ter njih družinski odnošaji se ravnaajo po zakonih države, kateri pripadajo.“ Drugi odstavek čl. 7 vsebuje deloma modificirano določbo starega čl. 8, ki se glasi: „Vendar se inozemec, ki napravi v kraljevini pravni čin, za katerega bi bil nesposoben po svojem državnem zakonu, smatra sposobnega, ako bi bil kot državljan po ital. zakonu za to sposoben, izvzemši družinske, zapuščinske in darilne zadeve ter razpolaganje z nepremičninami v inozemstvu.“ V teh zadevah je inozemec v kraljevini dolžan spoštovati zakone svoje države.

Osebni odnošaji med soprogooma različnih državljanstev (čl. 8) se ravnaajo po zakonih one države, ki jima je bila skupna po poroki; drugače pa po soprogovem državnem zakonu ob času poroke. Tale zakon je merodajen tudi za imovinske odnošaje med poročenci (čl. 9). Nasledstva pri premičninah ali nepremičninah se ravnaajo po zakonih države, kateri je zapustnik pripadal (čl. 13); ravno tako tudi daritve (čl. 14).

Za pogodbene obveznosti (čl. 15) so merodajni zakoni pogodnikov, ako so jim skupni; drugače pa krajevni zakon, kjer je bila pogodba sklenjena, ako niso stranke drugače določile.

Oblika pravnih poslov med živimi in oblika poslednje volje se ravna po krajevnem zakonu, kjer je bil čin izvršen (čl. 16); ali po zakonu, ki je merodajen za vsebino čina, kakor tudi po zapustnikovem zakonu ali po zakonu strank, ako je obema skupen. Za objavno obliko pravnih poslov so merodajni krajevni zakoni, kjer se nahajajo stvari, na katere se posli nanašajo.

Kazenski in policijski zakoni ter zakoni javne varnosti so obvezni za vsakogar, ki se nahaja na državnem ozemlju (čl. 18).

Zakonodavec je hotel izključiti zverženje zakonov in onemogočiti njih tako zvani „circulus inextricabilis“ s tem, da je v čl. 20 določil, da se imajo uporabljati določbe le inozemskega zakona, kadar se italijanski zakon nanj sklicuje, ne da bi se upoštevalo njegovo sklicevanje na kak drugi zakon; niti ne tedaj, ako bi se nanj skliceval sam italijanski zakon.

Nespremenjen je ostal končno (čl. 21) stari princip čl. 12, da ne morejo nikakor imeti veljave v kraljevini zakoni, določbe ali ukrepi inozemske države, ali privatne določbe ali pogodbe, ki so v nasprotju z javnim redom in z dobrimi šegami.

Gre tu za smisel, ki se odteguje precizni zakonodajni definiciji, ker se pojmi časovno spreminjajo. Bodi n. pr. omenjeno, da spadajo pod pojem javnega reda (ordine pubblico) tudi novi rasistični zakoni v obrambo italijanske rase.

II.

Fizične osebe.

Prva knjiga novega zakona je rezultat dolgega in naporenega dela, začetega s preliminarnim načrtom, izdelanim od kraljeve komisije za reformo zakonov in predloženim ministru-čuvarju pečatov septembra 1930. Ta načrt je bil razposlan v oceno vrhovnemu sodišču, državnemu svetu, prizivnim dvorom, univerzam in odvetniškim sindikatom. Na podlagi opazk in opomb je izdal odbor pravnikov pod ministrovim predsedstvom končni osnutek, ki je bil predložen julija 1936 parlamentarni komisiji. Ta je delo pregledala ter ga popolnila; nazadnje je izšel končni načrt, ki mu je ministristvo, preden je postal zakon, dalo sedanjo obliko.

Zakon se odlikuje v primeri s prejšnjo zakonodajo po svoji jedrnatosti in točnosti v izražanju, za kar gre zasluga posebno ministru Solmiju, ki ni le opravil zadnje redakcije besedila, ampak često posegel v bistvo poedinih od parlamentarne komisije sprejetih določb.

Prva knjiga civ. zakona se deli v 14 poglavij (nadpisov) in obsega 449 členov. Pričenja se s poglavjem o fizičnih osebah, ki vsebuje mnogo določb, katerih dosedanji zakon ni poznal. Zakonodavec je pri tem sledil principom moderne zakonodaje, ki so jih akceptirale tudi druge države (Nemčija, Švica, Brazilija, Mehika, Kitajska in Poljska).

Pravna sposobnost osebe je podana z rojstvom (čl. 1) in pravice, ki jih zakon priznava spočetemu bitju, zavise od njegovega rojstva.

Kraljeva komisija je črtala postulat, da mora biti novorojenec tudi za življenje sposoben, kakor je to zahteval stari zakon; ministrstvo je pa bilo v končnem osnutku ta postulat vzpostavilo, češ da je treba, da novo bitje pokaže, pa bilo tudi v najmanjši meri, sposobnost za življenje, ako hoče postati pravni subjekt. Temu nasproti se je parlamentarna komisija postavila na stališče, da je človek subjekt zakonov že od trenutka svojega rojstva; kar se pa dedne sposobnosti tiče, je pridržala dednemu pravu, da odloči, ali se naj ohrani pogoj sposobnosti za življenje, ki je vsebovan v čl. 724 sedanjega zakona, kateri se glasi: „Ne morejo postati dediči: novorojenci, ki niso življenja zmožni.“

Končni odstavek čl. 1 upošteva rasistično usmerjenje socialne politike; ali ker gre za specialne revolucijske ukrepe, jih ni sprejel v civilni zakon, ampak je določil: „Omejitve pravne sposobnosti oseb, ki pripadajo raznim rasam, so vsebovane v posebnih zakonih.“

Člen 5. prepoveduje osebi razpolagati z lastnim telesom, kadar bi to imelo za posledico stalno zmanjšanje fizične neokrnjenosti ali kadar bi bilo v nasprotju z zakonom, z javnim redom ali dobrimi šegami. Določba je bila v principu sprejeta že v kazenski zakon od 1931 (čl. 50) in velja le za živo telo, tako da je po smrti razpolaganje svobodno v okviru poslednje volje. Zakonodavec je smatral neokrnjenost kot bistven pogoj za izpolnjevanje človeških dolžnosti do družbe in družine in je s tem vtisnil tej normi moralen in socialen pomen. Zato je n. pr. dovoljeno razpolagati s svojim telesom, ne da bi se za vedno ošibel, v splošne koristne in dovoljene svrhe: transfuzija krvi, prenos kože, cirkuške pogodbe in neštivilne druge delovne pogodbe; prepovedano pa je n. pr. odstopiti oko ali drug organ, pa bilo to tudi v najplemenitejši nameri (med očetom in otrokom), ako se s tem telesna sposobnost za vedno oslabi.

Posebno varstvo je bilo priznано (čl. 6 in 7) i m e n u, ki obsega priimek in ime v ožjem pomenu. Vsakdo ima pravico do imena in dolžnost, da ga ohrani nedotaknjeno, brez sprememb in dodatkov, izvzemši, da zakon to dovoljuje.

Že rimsko vrhovno sodišče je postavilo maksimo, da služi ime kot znamenje, ki v javnem in zasebnem življenju obeležuje in diferencira osebo; da tvori osebno lastnost, ki se ne da istovetiti s stvarjo in ki ne more postati kakor ta predmet trgovanja.

Ime pa vendar ni le sredstvo, po katerem se oseba razlikuje od osebe, ni le matična številka; ni naprava državne policije, niti etiketa osebe, ampak moralni in materialni izraz osebnosti v vseh njenih družinskih in socialnih odnosih.

Zato vsakdo lahko zabrani uporabo svojega imena drugim osebam in tudi uporabo tujega imena, kadar ima interes na tem (čl. 8). Ravno tako je zabranjena uporaba tujega psevdonima, kadar je ta pridobil pomen in važnost imena (čl. 9).

V kodifikacijo osebnih pravic spada brezdvomno tudi varstvo slike, ne da bi se s tem kršile norme avtorskega zakona, kateri sicer že sam zabranjuje (čl. 11 kr. dekreta zak. od 7. novembra 1925 št. 1950) objavljanje ali trgovanje

s sliko brez dovoljenja dotične osebe; zato je tudi v novem zakonu tako trgovanje (čl. 10) prepovedano.

Prepovedano je tudi izobešanje ali objavljanje slike, kadar zakon tega ne dovoljuje ali kadar je v kvar osebni časti in ugledu; kdor je prizadet, lahko zahteva ne le za sebe ampak tudi za svoje roditelje, soproga in nedoletne otroke, da sodišče prepove zlorabo in obsodi krivca na plačilo odškodnine.

III.

Juristične osebe.

V zakonu iz leta 1865 ni ničesar o jurističnih osebah; tuje mu je pravilo, vsebovano v § 26 avstr. drž. zakona, in izven fizičnih oseb so mogle biti nositeljice pravic in dolžnosti le trgovske družbe in gospodarske zadruge, osnovane na podlagi trgovinskega zakona. Zato je poglavje o jurističnih osebah (čl. 11—40) v civilnem zakonu novo, četudi je prešlo v to organično celoto dosti določb iz posebnih zakonov o tako zvanih moralnih osebah t. j. pravnih bitjih-nositeljih pravic in dolžnosti, ki niso osnovana na principih trgovskih družb ali gospodarskih zadrug, in je s tem storjen konec negotovosti, ki je vladala doslej na tem polju v ital. pravu.

Juristične osebe se dele (čl. 11 in 12) v javne in privatne.

Javne so: dežele in občine ter javni, za juristične osebe priznani zavodi in bitja; ravnajo se po normah javnega prava. Države ni med njimi, kajti ona predstavlja politično, juristično in gospodarsko organizacijo cele nacije in tvori izvor vsega prava. Ona je juristična oseba „par excellence“, — se glasi v poročilu ministra Solmija na kralja — „ki postavlja sama sebi pogoje za svoje udejstvovanje in za udejstvovanje javne in privatne tvornosti.“ Določba civ. zakonika, ki bi postavila državo v isto vrsto kot javne juristične osebe, pa bilo tudi v omejenem obsegu, ne bi bilo le pičlega praktičnega pomena, ampak v kvar njenemu absolutno prevladajočemu položaju na celem pravnem polju.

Med privatne juristične osebe spadajo: društva, ustanove in zavodi privatne narave, ki niso osnovani na trgovskih načelih in katerim je bila priznana juristična osebnost s kraljevim dekretom, ter trgovske družbe in zadruge.

Kraljeva komisija je menila, da je za tako priznanje kraljev dekret preveč slovesen akt, ali ministrstvo je hotelo s tem pridržati vprav centralnemu oblastvu reguliranje

postanka novih organizmov; to pa lahko pooblašča prefekturo, da smejo priznavati juristično osebnost.

Udruženja in ustanove, tudi če jim je bila priznana juristična osebnost, ne morejo pridobivati nepremičnine niti sprejemati daritve brez vladnega dovoljenja.

Upravitelji jurističnih oseb (društev in ustanov) odgovarjajo solidarno za škodo, ki je nastala zaradi njih krivde.

Sodno oblastvo lahko razveljavi sklepe občnih zborov, ki so navzkriž z zakoni, z ustanovno listino ali s pravili, na tožbo katerega koli člana ali državnega pravnika. Protizakonite sklepe suspendira predsednik tribunala; če so v nasprotju z javnim redom ali z dobrimi šegami, jih lahko suspendira tudi upravno oblastvo.

Le občni zbor more izključiti člana iz težkih razlogov, proti izključitvi je dovoljen rekurz v roku 6 mesecev na sodišče.

Ko je dosežen namen, ki je bil ustanovi postavljen, ali ko postane nedosegljiv, brezkoristen ali imovina nezadostna, sme upravno oblastvo ustanovo spremeniti, namesto da bi jo razpustila.

Po razpustu jurističnih oseb se odkáže imovina, ki je preostala od likvidacije, v smislu ustanovnega pisma ali v smislu statuta. Ako nič ne določata, nakaže upravno oblastvo imovino ustanov sorodnim ustanovam z enakimi svrhami; imovina društev pa se uporabi v smislu sklepa občnega zbora, ki je sklenil razdružitev; če takega sklepa ni, odloča upravno oblastvo.

Kraljeva komisija je hotela zabraniti občnemu zboru (čl. 33) razdelitev preostale imovine med društvenike, ali v končnem osnutku je bila ta neumestna prepoved črtana, upoštevajoč, da deluje dosti društev predvsem v korist svojih članov in da je vsa njih imovina nastala le iz članskih prispevkov.

Vsaka juristična oseba mora biti vpisana v „javni register jurističnih oseb“ (čl. 31), ki ga vodi za celo pokrajino pisarnica zbornega sodišča (tribunala) glavnega mesta; register obsega slične podatke kakor trgovski register. Le pravni čini in spremembe, ki so bili vpisani v register, so veljavni nasproti drugim osebam.

Poleg društev s priznano juristično osebnostjo so dopustna (čl. 34) društva, ki jim taka osebnost ni bila priznana. Ta se upravljajo v smislu pogodbe, sklenjene med člani; pred sodiščem jih zastopa na podlagi pogodbe imenovani predsednik. Niso pravni subjekt, nimajo juristične osebnosti, in se razlikujejo od jurističnih oseb bistveno še v tem,

da druge osebe lahko uveljavljajo svoje zahteve tudi nasproti osebam, ki taka društva zastopajo. Te osebe odgovarjajo namreč osebno in solidarno za društvene obveze.

Vsa imovina takega društva se steka v tako zvani skupni sklad (čl. 35), ki se razdeli med ude, ko društvo preneha.

Razni dobrodelni in pripravljalni odbori s časovno omejenim področjem so normirani v čl. 37. Organizatorji in osebe, ki prevzamejo upravo zbranih sredstev, odgovarjajo osebno in solidarno za poverjeni denar in njegovo uporabo v postavljeni si svrhu.

Taki odbori niso nikak pravni subjekt, nimajo niti omejene osebnosti, kakor je to predvideval prvotni osnutek zakona, pač pa lahko dobe priznanje juristične osebnosti, posebno kadar je njih delovanje večjega pomena in obsega.

Za prevzete obveze odgovarjajo odborniki osebno in solidarno; podpisovalci odgovarjajo le za obljubljene prispevke. Pred sodiščem zastopa tak odbor njegov predsednik.

Ako zbrana sredstva ne zadostujejo za dosego postavljene si svrhe, ako ta ni več aktualna ali ako denar preostane, odloča o njegovi uporabi upravno oblastvo, če ne bi pravila ničesar predvidevala.

IV.

Prebivališče.

Stari zakon je dosledno razlikoval prebivališče (domicil) osebe od kraja njenega bivanja (bivališče rezidenca); ta razlika je tuja avstrijskemu pravu, kakor tudi drugim inozemskim zakonom; tudi v francoskem pravu se je izcimila ta razlika šele po pravoznanstvu. V smislu čl. 16 zakona iz leta 1865 je domicil oni kraj, kjer je oseba postavila glavni sedež svojih poslov in interesov; bivališče (residenza) pa kraj, kjer oseba navadno prebiva. Po dolgem razpravljanju je bil končni osnutek odstranil razliko; a z ozirom na pomisleke parlamentarne komisije je minister Solmi odločil, da ostane pri dosedanji ločitvi obeh pojmov, zlasti glede na njih rabo v nešteti posebnih zakonih in tudi, ker se vedno pogosteje dogaja, da je bivališče osebe različno od njenega poslovnega in interesnega sedeža. Čl. 45 uvodnega zakona z dne 24. aprila 1939 določa, da je prenos bivališča pravnoveljaven nasproti drugim osebam v dobri veri le, kadar je bil naznanjen občini in navedeno novo bivališče. S prenosom bivališča se smatra prenesen tudi domicil, ako ne izhaja kaj drugega iz občinske prijave.

V.

Odsotnost oseb.

Institut odsotnosti je bil podvržen temeljiti reviziji, bilo v gospodarskosocialnem pogledu z ozirom na odsotnikovo imetje, bilo v družinskodemoralnem pogledu glede na proglastitev njegove smrti in na njene posledice. Tu je bil rok skrajšan od 30 na 10 let.

Če se kdo ni povrnil na svoj dom ali bivališče ali ni nikakih vesti o njem, mu na predlog oseb, ki imajo interes na tem, sodišče imenuje kuratorja; in če ni bilo 2 leti vesti o njem, ga proglasi za odsotnega (čl. 45, 46). Po pravnomočnosti take sodbe se izroči začasna posest njegovega imetja na podlagi inventarja njegovim dedičem; ti imajo pravico uživati in upravljati imovino ter zastopati odsotnega pred sodiščem.

Njegovim roditeljem in otrokom, ki so bili postavljeni v posest, pripadejo vsi dohodki imovine; drugi upravičenci pa morajo ohraniti tretjino za odsotnega.

Če se odsotni povrne, mu morajo začasni posestniki izročiti imovino in event. prihranjeno tretjino. Ako bi pa bila odsotnost samovoljna in neupravičena, izgubi odsotni pravico do prihrankov.

Po preteku 10 let od zadnje vesti se odsotni na predlog državnega pravdnika ali sorodnikov proglasi za mrtvega (čl. 55); ne more se pa proglasiti za mrtvega pred 30. letom starosti, to je pred potekom 9 let od njegove polnoletnosti. Krajši rok 3 let odnosno 2 let velja za proglastitev mrtvim le pri neizvestnih med vojnimi operacijami ali pri nezgodah.

Zakonski drug lahko sklene po pravnomočnosti razzsodbe, ki je bila proglasila odsotnega za mrtvega (čl. 65), novo poroko.

Ako se izkaže, da živi, kdor je bil za mrtvega proglašen, ali ako se sam pojavi (čl. 64), dobi nazaj svojo imovino in pravice v stanu, v katerem se nahajajo. Nova poroka zakonskega druga postane nična, ali civilnopravne posledice te nične poroke ostanejo v veljavi. Ni pa mogoče proglasiti za ničen novi zakon, ako bi bil odsotni, ki se je pojavil, umrl pred proglastitvijo ničnostne sodbe.

Vprašanje, katera poroka naj obvelja, stara ali nova, je bilo rešeno po dolgih debatah v korist prejšnje poroke glede na princip nerazdružljivosti, ki je podlaga vsemu italijanskemu poročnemu pravu. Tako tudi francoski zakon z dne 25. junija 1919 o v vojni neizvestnih vojakih in civilistih. Temu nasproti ima po nemškem zakonu z dne

15. avgusta 1919 smrtna proglasitev za posledico, da zakonski drug lahko sklene nov zakon, kateri ostane v veljavi, tudi ako se domnevni mrtvec pojavi, dokler nova poročenca. — in izključno ona dva imata to pravico — ne zahtevata razveljavitev novega zakona.

To stališče, četudi pravno teže vzdržljivo, ustreza bolj socialnim in družinskim postulatam modernega časa, ko je skoro izključeno, da bi razdor novostvorjene družine mogel ostati brez usodepolnih posledic za odnošaj med pogrešanim in novoporočenim drugom. Ali je socialnopravno upravičeno, razrušiti novo srečno družinsko življenje, zato da se po dolgih letih vzpostavi stara družinska vez dvomljive vrednosti med domnevnim mrtvecem, ki se je pojavil, in ostalim drugom, ne da bi se oziralo na voljo novih poročencev?

VI.

Ženitno pravo.

Kakor ni vseboval zakonik iz leta 1865. nikake definicije o p o r o k i (zakonu), tako se ji je izognil tudi novi zakon, vprav zaradi težkoč, ki so s točno definicijo spojene. Le indirektno, iz pravic in dolžnosti, izvira bistvo poročne zveze in v tem je novi zakon pridržal dobesedno (čl. 141) določbe starega zakona (čl. 150) o medsebojnih dolžnostih moža in žene: „Poroka (zakon) nalaga soprogooma vzajemno dolžnost do skupnega bivanja, do zvestobe in do sopodpiranja.“ Kakor v vseh drugih zakonodajah, je to institut javnopravnega izvora, na katerem sta država in družba v najvišji meri interesirani. Slovesna izjava poročencev, da se vzameta za moža odnosno za ženo (čl. 105 novega in čl. 94 starega zakona), mora biti brezpogojna in časovno neomejena. Zato je vsak tak pogoj (čl. 106) nedopusten; in ako bi bila poroka kljub temu sklenjena, se smatrajo pogoji kot da jih ne bi bilo. Kakor vsaka pogodba je tudi poroka veljavna le, ako je ona izraz resne volje strank. Kjer strankam ne gre za sklenitev poročne zveze in za prevzem bistvenih pravic in dolžnosti, ki so z njo spojene, ampak za doseg nekaterih stranskih efektov poroke, n. pr. pridobitev ali izguba državljanstva, je poroka kot produkt nesoglasja med podano izjavo in notranjo voljo strank absolutno nična: in to po vseh pravnih sistemih civiliziranih narodov (absolutna simulacija).

V pogledu poroke je stal že zakon iz leta 1865. kakor omenjeno, na stališču, da velja za vsako v kraljevini sklenjeno poroko, ne oziraje na veroizpoved, princip nerazdruž-

ljivosti; le osebna ločitev (od mize in postelje) je bila dovoljena. Moški pod 18. in ženske pod 15. letom niso mogli skleniti poroke. V sorodstvu je bila ona prepovedana med predniki in potomci in v stranski vrsti med brati in sestrami ter med strici in nečakinjami, odnosno tetami in nečaki. Poroko ni mogel skleniti, kdor je bil zaradi slaboumnosti preklican. Sin pred 25. letom in hči pred 21. sta potrebovala dovolitve očeta ali njegovega namestnika; proti očetovi zabrani je bila dovoljena pritožba na prizivni dvor. Kralj pa je smel iz tehtnih razlogov znižati starostno mejo pri moških na 14 in pri ženskah na 12 let. Veljaven je bil le zakon, sklenjen pred zato pristojnim uradnikom civilnega stanovskega urada.

Poroko, sklenjeno vkljub tem prepovedim, so lahko izpodbijali poročenci, njih starši, vsi oni, ki so imeli na tem kak interes, ter državni pravdnik. Zakon, ki je bil sklenjen pred nepristojnim uradnikom stanovskega urada, se je lahko izpodbijal v roku enega leta.

Poročenec, ki je sklenil poroko, ker je bil prisiljen ali zaradi zmote v osebi, je lahko izpodbijal njeno veljavnost v enem mesecu, odkar je ta razlog lahko uveljavljal.

Tudi zaradi trajne in očitvidne impotence zakonskega druga, ako je obstajala že pred poroko, je soprogo lahko zahteval, da se poročna zveza proglasi nično.

Te določbe so bile deloma spremenjene zaradi konkordata s katoliško cerkvijo iz leta 1929. z zakonom 27. maja 1929 št. 847, in na to z zakonom z dne 24. junija 1929 št. 1159 o sklepanju poroke pred svečeniki drugih priznanih verouzpovedi. Spremembe ne pomenijo samo, da je absolutna obveznost poročnega obreda pred civilnim stanovskim uradom odpravljena in cerkvena poroka pravno priznana, ampak uvajajo za cerkveno poroko pred katoliškim svečnikom posebne norme kanonskega prava.

Evo besedilo čl. 54 konkordata z Rimsko cerkvijo: „Italijanska država je hotela vrniti instituciji poroke, ki je temelj družine, njen ugled, ustrezajoč katoliškim tradicijam svojega ljudstva, in priznava zakramentu zakona, kakor je normiran od kanonskega prava, civilnopravno moč. Take poroke se bodo oklicevale v župni cerkvi kakor tudi v občinski hiši. Takoj po obavljeni poroki razloži župnik poročencema civilnopravni učinek poroke in jima prečita odnosne člene civ. zakonika o pravicah in dolžnostih sprogov, sestavi poročni akt in v 5 dneh pošlje prepis civilnemu stanovskemu uradu v svrhu vpisa v register.“

O ničnostnih razlogih in o razvezi sklenjene ali ne konsumirane poroke (zakona) sodijo cerkvena sodišča. Dokončne cerkvene razsodbe kontrolira vrhovni cerkveni tribunal, nakar se predlože državnemu prizivnemu dvoru, da proglasi njih izvršljivost za civilnopravno področje.

Za spore o osebni ločitvi (od mize in postelje) je pristojna državna sodna oblast.“

Tedaj za tako zvane konkordatske poroke je merodajno kanonsko pravo.

Reforme novega zakona se tedaj nanašajo edinole na civilno poroko.

Novi zakon je v čl. 80 potrdil posebne predpise, uvedene s konkordatom, in določil, da so merodajni za poroko sklenjeno pred katoliškim svečenikom, konkordat s Sveto Stolico in posebni zakoni, izdani o tej materiji, t. j. zakon z dne 27. maja 1929 št. 847.

Nasprotno, poroka, sklenjena pred svečeniki drugih veroizpovedi, se ravna (čl. 81) po določbah drž. zakonika, izvzemši obliko obreda, ki je normirana v zakonu z dne 24. junija 1929 št. 1159.

Posebej bodi še omenjeno, da je cerkvena poroka, sklenjena pred katoliškim svečenikom (čl. 5 zakona z dne 27. maja 1929 št. 847) ali pred svečenikom drugih priznanih veroizpovedi (čl. 7 zakona z dne 24. junija 1929), veljavna le, če je bila vpisana v register civilnega stanovskega urada.

Poleg cerkvene je postavil zakon civilno poroko pred civilnim stanovskim uradom, ki se ravna le po določbah drž. zakona. Tele se skušajo kolikor mogoče približati normam kanonskega prava, da ne bi državljeni iste države občutili prevelike razlike med cerkveno in civilno poroko.

Tako je določena v novem zakonu starostna doba za vse moške na 16 in za ženske na 14 let; pod to itak nizko mero zakonodavec ni hotel iti, ker je smatral škodljivo za rasni razvoj ital. naroda ženitno starost kanonskega prava, ki velja za veseljni svet in se mora ozirati na vse mogoče kraje in rase.

V ostalem je novi zakon veljaven za civilne in za cerkvene izven katoliške cerkve sklenjene poroke, pridržal vse zadržke starega zakona iz leta 1865.: tako tudi zadržek zaradi izvršenega ali poskušnega umora nad soprogom ženina ali neveste; zadržek 300 dnevnega žalovanja vdovice, kateri pa odpade s porodom in ne šteje, ako je bil zakon ločen zaradi popolne impotence. Večina teh zadržkov velja tudi za kraljevi dom.

Iz rasistične usmeritve izvira nov zadržek čl. 89. Ta določa, da veljajo za poroke pripadnikov različnih plemen (ras) posebni zakoni.

Kr. dekret — zakon z dne 17. novembra 1958 št. 1728 določa v tem pogledu, da je zabranjena poroka med ital. državljanom arijskega plemena z drugorasno osebo. Povod so dali Židje in Arabci, ali po besedilu zakona velja prepoved za vsako drugo pleme n. pr. tudi za mongolsko, tedaj tudi za Madžare, Turke i. dr. Iz političnih vidikov se zahteva za poroko med ital. državljanom in inozemsko osebo predhodna dovolitev notranjega ministrstva. Prestopek nima za posledico neveljavnosti poroke, je pa kazniv z zapornom do 3 mesecev in z globo do 10.000 lir.

Državnim uslužbencem, uslužbencem fašistične stranke in od nje kontroliranih organizacij, deželnim, občinskim, napoldržavnim (parastatalnim) in sindikatnim uslužbencem se omenjena ministrska dovolitev ne da; prestopek se kaznuje, kakor povedano zgoraj, ima pa za posledico še izgubo čina in službe. Inozemski Italijani se ne smatrajo za tujce-inozemce.

Civilno stanovski uradnik, ki objavi oklice ali sklene poroko vkljub rasnemu zadržku ali ne ugotovi, da ta zadržek ne obstoji, se kaznuje. Ako je bila ta poroka sklenjena pred svečenikom, se ne vpiše v stanovski register in krivci so podvrženi kazni. Vpiše se pa v stanovski register poroka, sklenjena brez ministrskega odobrenja med ital. državljanom in inozemcem, ali uradnik civilnega stanovskega urada, ki izvrši vpis, mora takoj naznaniti oblastvu prestopek.

Italijanski državljan je podvržen vsem tem določbam o zadržkih, tudi kadar sklepa poroko v inozemstvu.

Nova je določba čl. 99 o poroki v smrtni nevarnosti (in extremis), ki je veljavna brez oklicev ali le, če je sklenjena pred uradnikom stanovskega urada in ako poročenca prisežeta, da ne obstoje zadržki, ki bi se ne dali dispenzirati. Ni tu treba namena za pozakonitev otrok, ker tudi kanonsko pravo priznava veljavnost takega zakona ne samo „ad prolem legitimandam“, ampak tudi „ad consulendum conscientiae“.

Važna je določba čl. 100, ki med drugim določa, da se mora državni pravdnik vedno upreti poroki, ako mu je znan kak zadržek ali če mu je znana umobolnost poročencev, katerih zaradi mladosti ni bilo mogoče preklicati; pri polnoletnih slaboumnih, ki niso preklicani, je zakon brez drugega mogoč; mora se pa odgoditi, ako je bil pred ali med oklici vložen predlog za preklic.

Poroke, sklenjene v kljub zadržku starosti, že obstoječe poročne zveze, sorodstva in svaštva ter umora ali poskusa umora nad soprogom ženina ali neveste, niso a priori nične; se pa lahko izpodbijajo od sorodnikov, od drž. pravdnika in vseh, ki imajo na tem legitimen in obstoječ (aktualen) interes.

Dosti se je razpravljalo o razveljavljenju zakona zaradi impotence, ker se z izigravanjem tega razloga često skuša obiti zakon in princip nerazdružljivosti. Dočim je dosedanji zakon v čl. 107 videl le v očitni in vedno trajajoči impotenci izpred poroke razlog za uničenje zakona na zahtevo potentnega poročenca, dovoljuje novi zakon v čl. 121, da smeta zahtevati ničnost oba soproga, tedaj tudi oni, ki je impotent, kadar je impotenca, bodisi absolutna bodisi relativna, trajna in kadar poteka iz časa pred poroko. Omenjeni člen določa nadalje, da povzroča impotenca prokreacije (relativna) le tedaj ničnostni razlog, če izvira iz pomanjkanja organov, potrebnih za generiranje. V tem primeru relativne impotence sme le drugi poročenec zahtevati ničnost zakona, ako ni vedel pred poroko za to hibo, in to v 3 mesecih, odkar je zanjo izvedel.

Važno je, da novi zakon strogo razlikuje sterilnost od generacijske impotence, izvirajoče iz gotovih anormalij in nedostatkov. Zakonodavec je izhajal iz prepričanja, da ni namen prokreacije, pa naj si zasluži sicer popolno varstvo tudi v interesu poedinca, tako dalekosežen, da bi ga moral zakon ščititi celo z razveljavljenjem poroke, kadar je bila sklenjena z znanjem drugega poročenca, da se ta namen ne bo mogel doseči. Bil je važnejši socialni interes na ohranitvi zakonske zveze. Ta ima lahko druge bolj uvaževanja vredne svrhe kakor ravno one za rojenje otrok. S tem je priznal, da sloni najvišje pojmovanje družine pretežno na motivih duhovnega reda, zato je zanikal v splošnem impotenci generiranja ničnostni efekt, ki ga je zahteval prvotni ministrski načrt, ter ga priznal le tam, kjer ni za generiranje potrebnih organov. Tako da pravna ničnost zakona izvira ravno iz zmote o osebi: Tedaj ne tvorna impotenca organov, ki so po svoji konstituciji nesposobni za prokreiranje, ampak le pomanjkanje teh organov povzroči lahko ničnost poroke, ako ni ostali drug za to vedel.

Pravni položaj v pozneje razveljavljenem zakonu rojenih otrok je normiran v čl. 126. Ako sta bila oba poročenca ali vsaj eden v dobri veri, so otroci zakonski; ako pa sta bila oba v slabi veri, se smatrajo otroci za nezakonske ali za priznane nezakonske otroke, ki imajo pravico do

imena, do vzdrževanja in tudi do dedščine, kadar ni zakonskih otrok.

Zakonodavec ni sprejel stališča nekaterih modernih zakonov (švic. zakon), ki (čl. 153) tudi v primeru slabe vere obeh roditeljev smatra otroke za zakonske. (Konec prih.)

Odpovedna pravica in §§ 1117 ter 1118 odz.

Dr. Josip Globevnik ml.

Rabokupni odnošaji spadajo v sistemu avstrijskega prava sigurno med one, katerim je v obstoječih zakonih, izpopolnjenih z različnimi uredbami, mestnimi statuti ter raznolikimi lokalnimi običaji (roki!) posvečena velika legislatorna pazljivost. Zakonski vir, ki tvori osnovne temelje tega prava, je posebno poglavje v odz. (§§ 1090—1150) in prav tako v cpp. (§§ 655—671). Od teh normira prvo materialno, drugo pa formalno (procesno) stran teh odnošajev. Vkljub temu, da so te osnovne določbe in ostali rabokupno pravo zadevajoči predpisi številni in da precizno regulirajo to materijo, se vendar iz dneva v dan pojavljajo takšne rekoč temeljna vprašanja, ki v praksi zadajajo precejšnje preglavice in katerih nepravilna rešitev povzroča škodljive napake. Med slednje probleme spada nedvomno načelno važno vprašanje o ostvarjanju pravic, ki pritečejo rabokupcu, odnosno rabodavcu iz §§ 1117 in 1118 odz.

Če je rabokupno razmerje sklenjeno za nedoločeno dobo, to se pravi, da ni ne izrečno, ne molče, ne s posebnimi predpisi (§ 1116 odz.) določeno njega trajanje, je obema pogodbenima strankama dana v zakonu možnost, vsak čas razmerje razkleniti. Ta pravica se ostvarja s pomočjo predhodne odpovedi, ki je enostranska izjava pogodbene stranke, da bo rabokupno razmerje v gotovem časovnem razdobju, določenim s pogodbo ali v zakonu, prenehalo. Za delovanje odpovedi zadostuje, da ista dospe nasprotni stranki, tako da more zvedeti za njeno vsebino. Glede na to ni potreben sprejem odpovedi ter je izjava nasprotne stranke, da odpovedi ne sprejme, pravno brez učinka.

Odpoved rabokupnega razmerja, ki ima za predmet nepremičnino ali po zakonu le-tej zenačeno premičnino in ki je sklenjeno za nedoločen čas, se navadno izvrši preko sodišča. Temu se stavi pismeno ali na zapisnik predlog, vsebujoč označbo predmeta in dneva, ko razmerje neha, ter